TOPONYMIA URBANA MEDIEVALIA EUROPEA. OBSERVATIONS ON THE TRANSLATION OF EUROPEAN TOWN NAMES IN TEODOR CORBEA'S DICTIONARY *DICTIONES LATINAE CUM VALACHICA* INTERPRETATION

Adrian CHIRCU, Assistant Professor, Hab. Dr., "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The article focuses on Dictiones latinae cum valachica interpretatione, one of the oldest Romanian dictionaries by Teodor Corbea, a scholar who lived in Ardeal at the end of the 17th century and the beginning of the 18th century.
Teodor Corbea's lexicon is far more comprehensive than other similar works due to its large number of entries but also to their heterogeneity, as the terms belong to various fields such as arts, history, mythology, pedagogy, linguistics, daily life, etc.
The unique encyclopaedic character of Teodor Corbea stands out in the Romanian cultural space although he owes this work to his contemporary Albert Szenci Molnar whose Dictionarium latinovngaricvm Corbea adapted to the particularities of the Romanian language.
The large number of german names of urban settlements determined us to carry out a linguistic analysis of how Teodor Corbea created the dictionary entries by translating town names from Latin into Romanian. Throughout the dictionary, we also noticed the author's desire to share his knowledge of European encyclopaedism with his readers.
The inclusion of place name particularities in the dictionary helps us to better understand the endeavour of this Transylvanian writer as well as his broad cultural horizon and extensive linguistic knowledge.

Keywords: Romanian Language, Teodor Corbea, dictionary, encyclopaedism, diachrony, European Germanic Toponymy

„…*toată enchiclopediia învăţă, adecă toată învăţătura cărţîi din lume, ca alt nime ca dînsul*."
(Dosoftei 2002: 243)

0. Parcurgerea cu atenţie a unora dintre scrierile noastre vechi ne poate ajuta să înţelegem modul în care s-a petrecut, de-a lungul timpului, apropierea culturală de lumea occidentală, dar şi să ne dăm seama cum era aceasta privită de către cărturarii noştri din epocile respective. Este îndeobşte cunoscut că românii s-au aflat o perioadă importantă de timp sub influenţa limbii slavone care s-a impus în diferite domenii ale vieţii, fapt care a dus la o îndreptare spre partea răsăriteană a Europei, însă, în Ardeal, în acelaşi timp, întrebuinţarea limbii latine, pe lângă limbile română sau maghiară, era un fapt obişnuit.

1. Informaţiile referitoare la lumea occidentală parveneau prin intermediul scrierilor în limbile latină şi maghiară şi proveneau din enciclopedii, geografii ori istorii, şi mai puţin din

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

alte scrieri. Rarele excursiuni în partea vestică a Europei permiteau, fără îndoială, şi ele o informare rapidă, la faţa locului[2], însă nu întotdeauna suficientă.

1.1. Detaşându-se întru câtva de slavonă, învăţaţii ardeleni au reuşit să asimilieze cât mai multe informaţii din lumea occidentală, care să le permită lărgirea orizontului cultural şi să pregătească propăşirea întregii naţiuni, în veacurile ulterioare.

Doru Radosav (2007 II: 312) observă, pe bună dreptate, că „*marile teme şi direcţii culturale şi intelectuale ale umanismului târziu din secolele XVI-XVII, corelate cu cele ale barocului din a doua jumătate a secolului al XVII-lea sunt recognoscibile în spaţiul cultural românesc transilvănean. Acest fapt determină, în consecinţă, conectarea şi recentrarea unui spaţiu şi unei geografii culturale la marea Europă, care devine în secolul al XVII-lea o adevărată «republică de spirit cultural» ce asumă tipologii culturale regionale*."

2. Întocmai se întîmplă şi cu Teodor Corbea, cărturar ardelean, care, urmând calea aleasă de alţi contemporani ai săi, reuşeşte să redacteze la finele secolului al XVII-lea, cea mai importantă lucrare lexicografică românească a epocii, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*[3], dicţionar care va facilita înţelegerea unora dintre termenii care erau difuzaţi în lumea apuseană şi care se răspândeau tot mai mult în vocabularul aşa-ziselor mici naţiuni. Astfel, Teodor Corbea se numără printre primii promotori ai întrebuinţării latinismelor în limba română.

2.1. Chiar dacă este dator unor modele care au circulat în epoca sa, cum ar fi Albert Szenci Molnar, al cărui dicţionar *Dictionarium latinovngaricvm*[4] îl prelucrează şi îl adaptează la firea limbii române, Corbea rămâne unul dintre învăţaţii noştri reprezentativi, care ne-a lăsat o lucrare lexicografică ce se deosebeşte, radical, de altele similare (DVL, LCLV, LM), atât prin numărul mare de cuvinte înregistrate, cât şi prin inventarul eterogen (termenii provin din diverse domenii: artă, istorie, religie, lingvistică, mitologie, pedagogie, lingvistică, viaţă cotidiană etc.).

Acest aspect evidenţiază atât enciclopedismul al autorului, cât şi vastelele sale cunoştinţe de limbă română, în special simţul desăvârşit al limbii, căci Teodor Corbea, în demersul său, întrebuinţează, pe de o parte, cuvinte din toate părţile locuite de români, iar, pe de altă parte, le creează, exploatând posibilităţile oferite de sistem. În acest sens, Gr. Creţu (1905: 5) observă că, în dicţionar, „*se află un număr destul de mare de vorbe şi forme vechi şi dialectale ardelene, multe fireşte de origine ungurească, unele însă şi de dincoace de Carpaţi*."

2.2. Originar din zona Braşovului, eruditul transilvan s-a străduit să tălmăcească, nu fără mari eforturi, *pre limbă românească*, o serie întreagă de termeni latineşti, care circulau în latina întrebuinţată în partea de vest a Europei, dar nu numai. În pofida faptului că lista de cuvinte nu-i aparţine întru totul, se vădeşte la tot pasul efortul său de a face cât mai uşor de înţeles cuvintele glosate. Pentru aceasta, autorul foloseşte o limbă română curată şi

[2] Cum, de altfel, bănuim că s-a întâmplat cu Nurenbergul care este evocat în termeni familiari. Vezi infra **Noriberga**.

[3] Editat de către Mihai-Alin Gherman, la Editura Clusium, în 2001.

[4] Pentru unele concordanţe sau clarificări, am consultat ediţia din 1604. Din prefaţa unui alt dicţionar, publicat de Pápai (1767: *3), reiese că acesta a folosit şi el dicţionarul lui Albert Szenci Molnar, dar credem că şi pe Corbea. Afirmaţia noastră se susţine prin titlul pe care acesta îl alege pentru prima parte a lexiconului care seamănă cu cel al tălmăcitorului braşovean, şi anume *Dictiones et locutiones latinae cun ungarica earum interpretatione*.

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

lămuritoare, fără explicaţii stufoase. De asemenea, am remarcat în permanenţă plăcerea autorului de a împărtăşi celor care consultă dicţionarul cunoştinţele sale, adânc ancorate în enciclopedismul european.

2.3. Exegeţii lexiconului au apreciat, în primul rând, deschiderea culturală, dar şi importanţa acestuia în spaţiul românesc (Seche: 1966, Gherman 2000-2001, 2004a, 2004b, 2010, Creţu: 1905), dicţionarul lui Teodor Corbea fiind prima noastră lucrare enciclopedică ce se constituie într-o punte de acces spre cunoaşterea civilizaţiei europene, datorită informaţiei din paginile volumului, în ciuda articolelor de dicţionar condensate şi, câteodată, incomplete.

2.3.1. Dacă termenii inseraţi în dicţionar asigură înţelegerea unor aspecte de ordin cultural ori social, pentru lingvişti, este interesant modul în care Teodor Corbea reuşeşte să-i traducă, să-i echivaleze şi să-i explice, pentru a-i face cât mai accesibili. Ceea ce aduce un plus acestui dicţionar, în comparaţie cu alte lexicoane ori glosare româneşti din epocă, este numărul mare de substantive proprii provenind din varii domenii: mitologie, lingvistică, literatură, istorie, creştinism, geografie etc.

Alin-Mihai Gherman (2004b: 54) consideră că trăsături esenţiale, precum „*caracterul enciclopedic (cam o cincime dintre cuvintele latine sunt nume geografice, de persoane sau derivate latineşti de la aceste nume proprii), ca şi caracterul ştiinţific (se fac observaţii asupra categoriilor gramaticale ale cuvintelor latine şi române) fac din acest dicţionar prima lucrare lexicografică ştiinţifică din cultura noastră*."

2.3.2. Numele proprii (antroponime, hidronime, toponime, oronime etc.), prezente în dicţionar, sunt, aşa cum s-a subliniat, bine reprezentate, iar, dintre acestea, se detaşează urbanonimele[5] (denumirile de oraşe), al căror număr este net superior celorlalte şi ne ajută să înţelegem mai bine Evul Mediu european.

2.3.2.1. Nu este vorba doar despre toponime de pe bătrânul continent, ci şi de pe altele, cum ar fi, de pildă, Asia ori Africa, majoritatea dintre acestea fiind locuri importante ale creştinismului sau evocă cetăţi vestite din perioada Antichităţii. De altfel, „*din punct de vedere toponimic, oraşul* […] *a preluat numele de locuri originare din cadrul vechii vetre construite precum şi din zonele încorporate, le-a adaptat noilor realităţi într-o proporţie condiţionată istoric şi administrativ*". (Rezeanu 2009: 1)

2.3.2.2. Încă de la primele file, ne-a reţinut atenţia numărul mare de toponime urbane nemţeşti înregistrate, aspect care ne-a determinat să realizăm un studiu lingvistic, încercând să urmărim felul în care Teodor Corbea reuşeşte să întocmească definiţiile de dicţionar ale numelor de locuri germanice, traducând termenul latinesc în limba română, făcând echivalări sau doar înregistrându-l.

2.3.2.3. După cum s-a subliniat (Rădvan 2011: 15), pe lângă funcţiile sale economice ori politice, „*oraşul deţine şi o importantă funcţie culturală. Alături de biserică, oraşul devine un loc «al scrisului», căci locuitorii au fost repede nevoiţi să înveţe să citească, scrie şi socotească, activităţi necesare în ocupaţiile lor. Multe dintre meşteşugurile urbane au fost puse în «slujbă culturală», de vreme ce meşterii ridicau biserici, pentru ca apoi să ajungă să tipărească cărţi*."

[5] Acestea sunt însoţite, ca, de altfel, şi ceilalţi termeni glosaţi, de informaţii de ordin gramatical. În cazul urbanonimelor, este vorba despre gen (**m.**, **f.**, **n**) şi, în anumite situaţii, număr (**pl.**). Din motive obiective, nu le-am reţinut în acest studiu.

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

În timpul lui Corbea, Europa se afla în plin progres cultural, iar călătoriile înăuntrul şi afara ei erau din ce în ce mai numeroase. Bătrânul continent este socotit de Corbea ca „*a treaea sau a patra parte a ceştii lumi, în care este Ţara Nemţască, Ţara Ungurească şi Ţara Italiei, de la Nemţasca Mare pînă la marea-din-Mijlocul-Pământului şi până la apa Tanaisului*.” (p.189)

2.4. Selectarea multora dintre toponimele urbane nemţeşti se justifică, probabil, prin faptul că, din ce în ce mai mult, Ţările Române se întorc cu faţa spre Occident şi, astfel, se stabilesc trainice contacte cu importante centre de cultură care vor duce la o deschidere şi mai mare în veacul ce va urma.[6] Unele dintre acestea lipsesc în principala sursă consultată de Corbea[7], ceea ce ilustrează detaşarea de modelul urmat.

2.4.1. Pentru realizarea inventarului nostru toponimic urban nemţesc, am ţinut cont, în mare măsură, de menţiunea *oraş*, pe care o poartă definiţiile de dicţionar, acest din urmă termen fiind şi el glosat (**urbs**, **-bis**: *oraş îngrădit, cetate*, p.549), alături de familia sa lexicală (**urbanatim**: *iscusît*, p.549; **urbane**: *iscusît*, p.549; **urbanicus**, **-a**, **-um**: *orăşănăsc, -ă, cetăţăsc, -ă, de omenie, cinsteş la vorbă, iscusît*, -ă, p.549; **urbicula**: *orăşăl, cetăţuie*, p.549; **urbicus**, **-a**, **-um**: *cetăţenesc, orăşenesc, -ă*, p.549).

2.5. Din **Germania:** *Ţara Nemţască*[8] (p.218), sunt menţionate oraşe reprezentative, a căror importanţă în peisajul istoric şi cultural european s-a păstrat, chiar dacă unele dintre acestea nu mai sunt sub dominaţie nemţească ori germanică, în zilele noastre: **Abudiacum**[9]: oraş în Ţara Nemţască, nu dăparte de la Avgust, p.7 (sau Abacum, Abuzanum, Abodiacum, azi Epfach, Abbach, Denklingen, Bavaria, Germania)[10]; **Alistus**: oraş al Saxoniei lîngă mare, p.31 (azi Leipzig); **Alisum**: oraş au fost al Ţărei Nemţeşti, p.31 (Civitas Alisinensium, azi Wimpfen, lângă Heilbronn); **Altorsium**: orăşăl în ţînutul domnilor norimbergheani în care acest noriberghean svat cinsteş bogată academie au zidit în numărul anilor 1575[11], unde acest lixicon[12] l-au scris Albertus Molnar în numărul anilor 1603, p.33 (Aldorfium, azi Aldorf, Altorf, în cantonul Uri[13], în câmpia lacului Lucerna); **Aquaeburgum**: oraş nemţăsc în Bavariia, p.49 (azi Wasserburg); **Aquispranum**[14]: oraş mare, vestit al Ţărei Nemţeşti, locul de îngropat al lui Carolus Magnus, unde au obiceai a coroni împărat, p.50 (Aquisgrani, Granum palatinum, Granis aquaæ, Aquasgranum, Aquensis urbs, Aquense palatium, Aquis, azi Aachen, în franceză Aix-la-Chapelle); **Araflaviæ**: oraş nemţăsc lîngă Dan, p.50 (de fapt, Aræflaviæ, în Germania Superior, azi Rottweil); **Arctaunum**: oraş al Ţărei Nemţeşti, p.52 (azi Würzburg[15]); **Argentina**[16] et **Argentoratum**: tare oraş al Ţărei Nemţeşti lîngă apa

[6] A se vedea şi Radosav 2007: 312-316.
[7] Vezi *supra* § **2.1**.
[8] Trimite fără îndoială la magh. ***nemet***.
[9] Sufixul *-iacum* este de origine celtică (în Franţa, **Aubigny**, **Aubigné**, **Aubignac**).
[10] Informaţiile dintre paranteze ne aparţin.
[11] La Albert Szenci Molnar, e menţionat anul 1573 !
[12] Probabil că avem o primă atestare a termenului **lexicon,** în limba română, din gr. **λεξικό**. La Szenci Molnar, este termenul lat. medieval (***dictionarium***): Holot ez **Dictionariomot** írta Albertus Molnár, 1603, esztendöben (se pare că ***szótár*** a fost creat mai târziu, în perioada reformei limbii maghiare). Menţionăm şi termenul **academie**, care apare frecvent în glosarea toponimelor germanice. Vezi *infra*. În *Dictiones*.., **Academia**: un loc mai mic lîngă Athina, în care Plato au învăţat ; iarăş o şcoală mare, p.7.
[13] Unul dintre primele cantoane care au semnat scrisoarea de alianţă (Bundesbrief, 1291).
[14] De fapt, este vorba despre **Aquisgranum**, care figurează şi la Albert Szenci Molnar.
[15] La Szenci, e precizat **Wirtzburg**.
[16] Cel mai amplu articol de dicţionar. Toponimul este descris întocmai şi la Albert Szenci Molnar.

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

Rhenus[17], în ţînutul Alsaţiei. Acolo ca acela înalt turn iaste şi bisearică îmfrîmşeţată, cît în Europa altă bisearică sau turn aseamine acestora nu iaste. Iaste iarăş acolo o academie vestită, în care de demult mulţi înţelepţi s-au învăţat, unde şi eu, care această carte am scris (adecă Albertus Molnaru) trei ani şi jumătate am lăcuit în vreamea copilăriei, p.53 (celt. **arganto* 'argint' + *-rate* 'ridicătură, cetate', Argentum, Argentoria, Argentonia, Strateburgis, Stradburgo, Strasburgensis, Straceburgensis, Strate Burgum, azi Strasbourg, compus din germ. *Straße* 'stradă, drum'+ *burg* 'oraş, târg'; prin urmare, 'oraşul de la drum'); **Ariscina**: oraş al Ţării Nemţeşti, p.56 (apare la Ptolemeu[18]); **Arsonium**: oraş nemţăsc, p.56; **Augusta Trevirorum**: Treveris, oraş nemţăsc, p.65 (azi Trier, în franceză Trèves); **Augusta Tiberii**: Ratisbona, p.65 (Ratisbon, Celtic Ratisbona, Castra Regina, azi Regensburg, în franceză Ratisbonne); **Augusta Vindelicorum**: oraş nemţăsc, p.65 (şi Augusta Vindelicum, Augusta Vindelica, Vindelicia, Rætorum, Augustidunum, azi Augsburg); **Basilea**: oraş vestit lîngă Rhenus, p.70 (azi Basel, în franceză Bâle); **Belgium**: oraş al Ţării Nemţeşti de Jos, iarăş însăşi Ţara Nemţască cea Dinlăuntru şi cea de Jos, p.71; **Berolinum**: oraş de la Marchiia în Ţara Nemţască, p.72 (azi Berlin); **Bonna**: oraş lîngă Rhenus, p.76 (Bonna aquaæ, azi Bonn); **Budoris**: nume de demult a lui Heaidelberg, p.78 (azi Heidelberg); **Chremsa**: oraş nemţăsc din sus de Beci, lîngă Dunăre, p.100 (Cremesia, Cremisium, Chrema, Chremisa, Cremsa, Chrems, Chremsensis, azi Krems); **Claudonium**: oraş al Bavariei, p.107 (Claudivjum, Enfcheda, Ens); **Colamria**[19]: oraş nemţăscu aproape de Basilea, p.113 (Colmaria, Columbaria, Columbarium, Coloburgum, Columbrae, Colombra, Cholonpurgum, odinioară, Kolmar, azi Colmar); **Colonia Agrippina**: oraş mare al Ţării Nemţeşti, lîngă apa Rhenus, p.113 (Colonia Claudia Ara Agrippinensium, Ubiopolis, azi Köln, în franceză Cologne); **Confluentia**: oraş nemţăscu, unde Mosella[20] cură în Rhenus, p.123 (Confluentes, Confluens, Cophelenci, azi Koblenz); **Constantia**: oraş nemţăscu, cătră Helveţiia, p.127 (Augustia Turgoiorum, Valeria, azi Konstanz); **Elcebus**: oraş au fost lîngă Rhenus, p.177 (sau Helcebus, întemeiat de triboci, tribocii, azi Sélestat, în germană Schelstatt ori Schlettstadt, în Alsacia[21]); **Francfordia**: oraş nemţăsc lîngă Menus[22], altul lîngă Odera, p.210 (Frankefordia, Francofurtum[23] ad Mœnum, Franconovurdum, Franconofurtum, Franconofurdum, Franconum vadus, Francœmfurtum, Franchonofurtum, Franconovada, Helenopolis, Franconofurd Nida, întemeiat de franci, azi Frankfurt pe Main, Frankfurt pe Oder - Odra); **Ganodurum**: oraş nemţăsc, Constanţiia[24], p.216 (azi Konstanz[25]); **Gaunodurum**: oraş nemţăsc, p.216 (idem); **Gravionarium**: oraş nemţăsc, Pamberga [sic !], p.223 (azi Bamberg); **Hannovia**: oraş al Ţării Nemţeşti lîngă apa Mœnus, unde lîngă oraşul cel vechiu, frumos oraş

[17] **Rhenus**: gîrlă frîncească au fost dinceput, acum de amîndoao părţile vecinimile neamţii biruiescu şi lăcuiesc; oraşuri mari lîngă aceasta sînt: Basilea, Arghentina, Spira, Vormaţiia, Mogunţiia, Confluenţiia, Coloniia Agripina, p.440.
[18] Vezi Lemprière.
[19] E vorba despre **Colmaria**.
[20] **Mosella**: gîrlă a Ţării Nemţeşti, care la Confluenţiia cură în Rhenus, p.317.
[21] **Alsatia**: ţînutul Ţării Nemţeşti lînga apa Rhen, căruia îi iaste oraş mare Arghentina, p.33.
[22] În dicţionar, e glosat şi **Mœnus**: apă curgătoare a Ţării Nemţeşti care desparte în doao părţi Francofurtumul, apoi la Mogunţiia curge în Renus, p.313.
[23] În structura urbanonimului, avem v. germ. *Frank* 'liber' şi *-furt* (alteori, *-vurd*) 'vad, loc de trecere pe cursul unui râu' (vezi şi **Erfurt**, **Klagenfurt**, **Ochsenfurt**). Prin urmare, Frankfurt s-ar putea traduce fie prin Vadul francilor, fie prin Vadul liber.
[24] Atât Corbea, cât şi Szenci, se înşală. E vorba, de fapt, despre Stein, Stein am Rhein.
[25] Vezi şi *supra* **Constantia**.

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

nou au zidit frîncii şi limbile de la Belghium, carii pentru adevărata credinţă casele şi-au lăsat, p.227 (Hannovera, Hanovera, azi Hanovra, în germană Hannnover); **Heidelberga**: oraş al Ţărei Nemţeşti ceii de Sus, lîngă apa Nicarus, care apă nu departe de la oraş să rupe în Rhenus, p.229 (Heidelberga, Heydelberga, Edelberga, Myrtilletum, Myrtillorum mons, azi Heidelberg. Denumirea latinească trimite la lat. *myrtillus* 'afină', fr. *myrtille*. A se vedea şi numele german al afinei *Heidelbeere*); **Herbipolis**[26]: oraş în ţînutul Nasoviei în Ţara Nemţască, în care iaste şcoală vestită, care să priceaşte cu academiile şi pre care leşii învince [sic !], p.231 (Wirceburgum, Vurceburgum, Macropolis, Wörtzburch, azi Würzburg); **Iena**: oraş nemţăsc în Thuringhiia, p.242 (Ihenæ, Athenæ ad Salam, azi Jena); **Ingolstadium**: oraş nemţăsc lîngă Dunăre, p.258 (Angelostadium, Aripolis, de la Ingold, azi Ingolstadt); **Juvanium**: oraş nemţăsc în numele cel de acum Salisburgum, p.275 (Juvavum, Juvavia, Juvavensis civitas, Jopia, Salzeburga, Salzburgiensis, urbs Petena, azi Salzburg); **Laureacum**: oraş în Ţara Nemţească au fost, p.282 (Lauriacum, Laureancensis civitas, Laurisamum, azi Lorch, Enns); **Lugdunum**: doao oraşe vestite, unul în ţara Frâncească, altul în Belghium, p.292 (Colonia Copia Felix Munatia Lugdunum (Lugdunensis), Lyon; respectiv Lugdunum Batavorum, Katwijk); **Lupfurdum**: oraşul Misna în Ţara Nemţească, p.293 (Marcodurum, Dura, Duria, azi Dresda, pe râul Elba, posibil Meißen); **Magdeburgum**: oraş mare în Vitiberga înlăuntru din Sacsonia, p.297 (probabil de la *magado* 'mare' + *burga* 'cetate', Magadoburg, întemeiat de Charlemagne, Partenopolis, Partinopolis, Virginum civitas, Palladis Castrum, Magdeburgum, Magedoburgum, azi Magdeburg, în Saxonia-Anhalt); **Marcodurum**: oraş nemţăsc din jos de Coloniia, p.301 (*-durum* este un sufix celtic[27] 'uşă, casă, sat', azi Düren, între Köln şi Aachen); **Marpurgum**: oraş al Ţărei Nemţeşti în ţînutul Hassiei în care este academie vestită, p.301 (Marburgum, Amasia Cattorum, Metteloburgum, Mattiacorum, Mattiacum, azi Marburg); **Menium**: Magdeburgumul Saxonienesc, p.307; **Messonum**: Magdeburgumul, oraş în Ţara Nemţască, p.308; **Moguntia**: oraş nemţăsc lîngă apa Renus, p.313 (Mogancia, Mogantia, Magontia, Mogontiacensis civitas, Maguntia, Maguntianus, Magentiatum, Castrum Mogontiacum, azi Mainz); **Monachum**[28]: oraş nemţăsc în Bavariia, p.315 (Monachium, azi München 'loc al călugărilor'); **Monasterium**: un oraş în Vestfalia, p.315 (Mimigardefordum, Mimigardum, Minigardum, Miningroda, Mimmogerneferda, Mimigartovurti, Mymmegardevordensis, Monasteriensis, Mimigarfordensis, azi Münster); **Neoburgum**, oraş nemţăsc lîngă Dunăre, p.326 (Noviburgum, Novicastrum, Nova Castella, azi Neuburg 'oraşul nou'); **Neomagus**: numele unui oraş nemţăsc, p.326 (Neodunum, Nevidunum, Noviodunum, Nividunum, Equestris Colonia, Equestris civitas, azi Nyon); **Noriberga**[29]: oraş mare al Ţărei Nemţeşti, care cu frumoasa zidire, cu bogăţiia, cu neguţători, cu fealuri de fealuri de lucruri scumpe şi cu oameni meaşteri iaşte vestit şi nu o mint. Acesta, în toată Evropa, în Ţara Nemţească alte oraşuri biruind, cu Vineţiia frâncească [sic !][30] să priceaşte. Acest oraş nu numai Ţărei

[26] Pentru răspândirea actuală a compuselor cu *polis* 'oraş', vezi şi Graur 1972: 74.
[27] Adesea întâlnit în toponimia franceză (**Divodurum**, numele vechi al Metzului sau **Autessiodurum:** Auxerre), dar nu numai. Alte toponime în *–durum*, în Raetia **Sorviodurum**: Straubing; în Gallia Lugdunensis: **Augustodurum**: Bayeux, **Noviodunum**: Isaccea, România, **Singidunum**: Belgrad, Serbia.
[28] **Monachum** şi **Monasterium** evocă aşezăminte monahale.
[29] Aşa cum afirmam la nota 1, se pare că Teodor Corbea cunoaştea foarte bine acest oraş pe care, probabil, l-a şi vizitat.
[30] Remarca editorului.

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

Nemţeşti, ci şi toţii Evrope în mijloc iaste, p.330 (prima atestare Norenberc, în 1050. Prezenţa afixului –**berg**, -**berc,** sugerează prezenţa unui munte ori deal în zonă, care justifică toponimul, Noremberga, Norimberga, Noricorum mons, Noricum castrum, azi Nurenberg); **Novessium**: oraş belghienesc dincolo de Coloniia, p.331 (azi Neuss); **Noviomagum**: oraş belghienesc, p.331 (Ulpia Noviomagus Batavorum, azi Nimega, germ. Nimwegen, fr. Nimégue, flam. Nijmegen); **Phabrianum**[31]: oraş nemţăsc, Brema, p.379 (sau Fabrianum, Brema Premensis, Bremæ Pregmensis civitas, Bemia Fabrianum, Bremensis Fabriana Saxonum, Heberanum, azi Bremen); **Phæniana**: oraş nemţăsc, vulgo Bebenhusium, p.379 (vezi şi Phœbiana, Febiana, Castra Phœbiana, azi Bebenhausen, lângă Tübingen); **Pheugarum**: Marpurgum, oraş nemţăsc, p.380 (probabil Paderborn în Renania, în nordul Westfaliei); **Pœdium**: oraş nemţăsc, Passavia, p.390 (Castra Batava, azi Passau); **Ratisbona**[32]: oraş nemţăsc lîngă Dunăre, unde iaste peste Dunăre podul cel mare de piiatră, p.428 (toponimul e alcătuit din celt. *rate, ratis*[33] ‘zid, cetate’ şi celt. *–bona* ‘fundaţie, oraş’[34], azi Regensburg); **Reginoburgum**[35]: Ratişbona (oraş), p.432 (Reginopolis, Castra Regina, Radasbona, Hiastopolis, Colonia Tiberia Augusta, Imbripolis, Radasponensis, Reginoburgium, Rhaetopolis, Radixpona, Ratesponensis etc.); **Saltzburgum**: oraş nemţăsc, p.449 (Salzburg); **Scurgum**: oraş al Ţărei Nemţeşti, de către crivăţ, p.459 (astăzi în Polonia, Koszalin, în regiunea Pomeraniæ, sau Köslin); **Segedonum**[36]: numele de demult al Noribergăi[37], p.460 (celt. *-dunum* ‘deal, fortăreaţă, oppidum’); **Stereontium**: oraş nemţăsc, p.483 (Warendorf sau Stromberg, Steinfort, Steveren, în Westfalia); **Surgum**: oraş nemţăsc, p.499; **Taurodunum**: oraş nemţăsc, p.506 (Tauretunum, lîngă Simplon, cantonul Valais, Elveţia); **Taxagenium**[38]: oraş al Ţării Nemţeşti, p.506; **Trajectum**: oraş holandienesc, p.521 (Trajectum ad Rhenum, Anthonina civitas, Ultrajectum, Trectis, Wiltenis, Ultratrajectensis, Utrensis, Vultrajectensis, Winterburgensis, azi Utrecht), **Treva:** oraşul nemţăsc Hambrug[39], p.523 (la Ptolemeu apare Treva, azi Hamburg); **Tridentum**: oraş nemţăsc şi italienesc, lîngă apa Atesis, p.525 (Trento, lângă râul Adige, nu departe de Bolzano); **Tuliphordum**: nume de oraş, p.529 (Tuliphordium, azi Gottingen, în Germania Inferioară); **Tulisurgium**: oraşul Braunsiuga[40] în Ţara Nemţască, p.529 (Teutiburgium, azi Brunschweig, în Saxonia Inferioară); **Vindibonoa vel Juliobona**: numele cel de demult al oraşului nemţăsc Beciul, p.543 (gal. *windo* ‘alb’ + *-bona* ‘cetate’, Vendobona, Vindomana, Flaviana castra, Vienna Austriæ, Fluviorum Vieni, Wieni, Winna, Byenna, Wienensis, azi Viena)[41]: **Virunum**: nume de oraş, p.544 (Claudium Virunum, în Noricum, azi Zollfeld, Maria Saal, Klagenfurt, Carinthia, Austria).

---

[31] La Albert Szenci Molnar, **Phabiranum**.
[32] Vesi *supra* **Augusta Tiberii**.
[33] A se vedea, în Franţa, **Argentorate:** Strasbourg sau **Carbantorate** (Civita Carpentoratensium): Carpentras (< **carbanto* ‘car’ + **rate* ‘fortăreaţă, cetate’).
[34] În Franţa, **Lillebonne**, în Seine Maritime, şi **Serbonnes**, în Burgundia.
[35] Pentru detalii, a se vedea informaţia *supra* **Augusta Tiberii** şi **Ratişbona**.
[36] Alte nume de oraşe cu acest afix, în Franţa: **Noviodunum**: Neung-sur-Beuvron, **Virodunum**: Verdun sau, în Elveţia: **Noviodunum**: Nyon.
[37] Vezi *supra* **Noriberga**.
[38] Nu figurează la Graesse (1909), Litera T.
[39] La Szenci, **az Nemet Hamburg varos**.
[40] La Albert Szenci Molnar, **Brunsviga**.
[41] Vezi şi Ratisbonne.

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

Din punctul de vedere al importanţei oraşelor nemţeşti, acestea sunt chibzuit alese, cu menţiunea că multe dintre acestea provin din zonele intens romanizate: Germania Inferior[42], Germania Superior[43], Raetia[44], Noricum[45]. Toponimele se găsesc în numeroase lucrări enciclopedice din epocă, iar glosarea lor a depins, în principal, de aceste surse.

2.6. Având în vedere că dicţionarul lui Corbea este unul bilingv, latin-român, toponimele sunt înregistrate, în primul rând, cu etimonul[46] latinesc (**Colonia Agrippina**), apoi celtic (preluat sau latinizat: **Vindibonoa vel Juliobona**) şi mai rar germanic (care e târziu), mai greu de strecurat printre celelalte cuvinte latineşti (**Francfordia, Magdeburgum**, **Noriberga**[47]). Astfel se şi explică de ce, uneori, avem multiplă glosare în lexicon: de exemplu, **Ratisbona, Augusta Tiberii şi Reginoburgum; Segedonum**: numele de demult al Noribergăi, p.460; **Phabrianum**: oraş nemţăsc, Brema, p.379; **Phæniana**: oraş nemţăsc, vulgo Bebenhusium, p.379.

2.6.1. Cu timpul, denumirea mixtă latino-germană a fost abandonată, cum este cazul oraşului **Augusta Trevirorum**, dezvoltat iniţial, pe vatra unei cetăţi a trevirilor (**Treviri**: năroade nemţeşti dincolo [de] Rhenus împregiurul apei Mosella, oraş mare al acestora iaste Treviris, care şi înanintea [sic!] Romei s-au zidit cu o mie şi trei sute de ani, p.524), însă denumirea latinească s-a pierdut, în negura vremurilor, şi a rămas doar termenul germanic (**Treverensis**, **Treveri**, **Treviris**, **Treberi**, **Treberis**, **Trier**).

2.7. Analiza glosării toponimelor urbane germanice din dicţionarul lui Teodor Corbea a permis identificarea unor particularităţi de limbă română, în structurarea conţinutului, la care se adaugă, adesea, oscilaţii de ordin morfologic (alegerea unor desinenţe: substantivul propriu *Ţara Nemţească* prezintă oscilaţii desinenţiale, la G-D, fireşti în epocă: **Taxagenium**: oraş al Ţării Nemţeşti, p.506, dar **Alisum**: oraş au fost al Ţărei Nemţeşti, p.31), dar şi sintactic (selectarea cazurilor, utilizarea unor prepoziţii, întrebuinţarea articolului).

De asemenea, se pot face remarci asupra ezitărilor autorului, privitoare la întrebuinţarea substantivului *oraş*, la plural. Acesta apare când cu desinenţa *–uri* (mult mai frecventă în text): **Noriberga**: oraş mare al Ţărei Nemţeşti, [...] în Ţara Nemţească alte *oraşuri* biruind, cu Vineţiia frâncească [sic !][48] să priceaşte. Acest oraş nu numai Ţărei Nemţeşti, ci şi toţii Evrope în mijloc iaste, p.330, când cu desinenţa *–e* (cu rare ocurenţe): **Lugdunum**: doao *oraşe* vestite, unul în ţara Frâncească, altul în Belghium, p.292.

---

[42] Alte oraşe din Germania Inferior necuprinse în dicţionar: **Albaniana**: Alphen aan den Rijn, **Atuatuca**: **Tungrorum**: Tongeren, **Castra Vetera**: Xanten, **Coriovallum**: Heerlen,

[43] Alte oraşe omise de Corbea: **Aquæ**: Baden-Baden, **Auderiensium**: Dieburg, **Aquaæ Matticæ**: Wiesbaden, **Borbetomagus**: Worms, **Noviomagus**: Speyer, **Sumelocenna**: Rottenburg am Neckar, **Vesontio**: Besançon, **Vindonissa**: Windisch.

[44] Din Raetia, mai putem menţiona **Abusina**: Eining, **Ad Fines**: Pfyn, **Æni Pons**: Innsbruck, **Alæ**: Aalen, **Arbor Felix**: Arbon, **Aquilea**: Heidenheim an der Brenz, **Bilitio**: Belinzona, **Biriciana**: Weissenburg, **Bivium**: Bivio, **Brigantium**: Bregenz, **Cambodunum**: Kempten in Allgäu, **Clunia**: Feldkirch e Balzers, **Curia**: Coria, **Fœtes**: Füssen, **Guntia**: Günzburg, **Gamundia Romana**: Schwäbisch Gmünd, **Parthanum**: Parten Kirchen, **Sorviodurum**: Straubing.

[45] Din Noricum, nu sunt înregistrate, în dicţionar, alte oraşe, precum: **Ad Anisum**: Radstadt, **Celeia**: Celje, **Lapidaria**: Andeer, **Lincium**: Linz, **Ovilavis**: Wels, **Tergolape**: Mösendorf.

[46] Pentru mai multe detalii, a se vedea notele de subsol şi cele intratextuale.

[47] Se observă că sunt foarte bine reprezentate toponimele urbane care conţin elemente de compunere germanice (**berg**, **burg**, **furd**). Vezi şi Graur 1972: 55, 75, 53.

[48] Remarca editorului.

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

Apar, în text, variante fonetice (la unele cuvinte de origine slavă, grupul consonantic [sv] nu trecuse încă la [sf]: **Altorsium**: ...acest noriberghean *svat* cinsteş bogată academie au zidit ...; la substantivele care conţin hiatul [i] [a] sau diftongul [ja], apare un i epentetic (evitator de hiat), care duce la crearea unui nou diftong [ij], indiferent de proveniența termenului: **Ratisbona**: podul cel mare de *piiatră*....; **Noriberga**: ... cu *bogăţiia*, cu neguţători...; **Aquaeburgum**: oraş nemţăsc în *Bavariia*; *Coloniia*, *Constanţiia*, *Helveţiia*, *Marchiia*, *Thuringiia*, *Vineţiia*), dar şi variante (± dialectale) ale unor cuvinte mai apropiate, uneori, de etimon, cu largă circulaţie în epocă care atestă că norma epocii încă nu se stabilizase (*aseamine*, *cătră*, *dăparte*, *doao*, *dinlăuntru*, *iarăş*, *îmfrîmşeţată*, *împregiur*, *nemţăsc*, *pre*, *ţînut*, *vechiu*) ori forme pronominale specifice epocii, în care a apărut dicţionarul (*carii*: **Hannovia**: ... *carii* pentru adevărata credinţă casele...; *toţii* (cazul dativ), în loc de *a toatei*, *a toată*, mult mai frecvente: **Noriberga**: ... nu numai Ţărei Nemţeşti, ci şi *toţii* Evrope în mijloc iaste; *ceii*, în loc de celei: **Heidelberga**: oraş al Ţărei Nemţeşti *ceii* de Sus…).

Pe lîngă formele verbale caracteristice perioadei (*cură*, *iaste*, *iaşte*, *am lăcuit*), amintim întrebuinţarea verbului *a învăţa* la diateza reflexivă (calc slav[49]: **Argentina** et **Argentoratum**: ... aste iarăş acolo o academie vestită, în care de demult mulţi înţelepţi *s-au învăţat*...) ori folosirea infinitivului, atribut verbal, fără prepoziţie (**Aquispranum**: oraş mare..., unde au obiceai *a coroni* împărat).

2.7.1. În general, substantivul *oraş* apare însoţit de determinanţi adjectivali (într-o proporţie semnificativă, apare *nemţăsc*[50]: **Arsonium**: oraş nemţăsc, p.56; **Iena**: oraş nemţăsc în Thuringhiia, p.242; **Surgum**: oraş nemţăsc, p.499; **Basilea**: oraş vestit lîngă Rhenus, p.70; **Magdeburgum**: oraş mare în Vitiberga înlăuntru din Sacsonia, p.297; **Argentina** et **Argentoratum**: tare oraş al Ţărei Nemţeşti lîngă apa Rhenus...) sau adverbiali (**Chremsa**: oraş nemţăsc din sus de Beci, lîngă Dunăre, p.100; **Colamria**: oraş nemţăscu aproape de Basilea, p.113; **Marcodurum**: oraş nemţăsc din jos de Coloniia, p.301), dar şi substantivali, în acuzativ (**Berolinum**: oraş de la Marchiia în Ţara Nemţască, p.72; **Monasterium**: un oraş în Vestfalia, p.315) sau în genitiv (**Marpurgum**: oraş al Ţărei Nemţeşti în ţînutul Hassiei în care este academie vestită, p.301; **Taxagenium**[51]: oraş al Ţării Nemţeşti, p.506).

2.7.2. Adesea, sintagma *oraş nemţăsc* apare fără alţi determinanţi (**Arsonium**: oraş nemţăsc; **Saltzburgum**: oraş nemţăsc, p.449), dar sunt şi unele cazuri în care urmează apoziţii însoţite (**Phæniana**: oraş nemţăsc, vulgo Bebenhusium, p.379) sau nu (**Ganodurum**: oraş nemţăsc, Constanţiia, p.216; **Phabrianum**: oraş nemţăsc, Brema, p.379) de lămuriri complementare. Substantivul *oraş* e întrebuinţat şi apoziţional (**Pheugarum**: Marpurgum, oraş nemţăsc, p.380; **Messonum**: Magdeburgumul, oraş în Ţara Nemţască, p.308). Alteori, pentru explicaţii, apelează la subordonate atributive care completează informaţia anterioară (**Confluentia**: oraş nemţăscu, unde Mosella cură în Rhenus, p.123; **Ratisbona**: oraş nemţăsc lîngă Dunăre, unde iaste peste Dunăre podul cel mare de piiatră, p.428).

[49] Cf. rus. **учиться** [uchit'sa], ucr. **учитися** [uchytys'a], srb. (**na**)**učiti se**, slovac. **učiť sa,** ceh**. učit se** şi pol. **uczyć się**.

[50] Pentru unele nume de oraşe din Germania Inferior, avem menţiunea oraş belgienesc (2 ocurenţe) sau holandienesc (1 ocurenţă).

[51] Nu figurează la Graesse (1909), Litera T.

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

2.7.3. Sintagma *oraş nemţăsc* cu sau fără determinări adjectivale e urmată de prepoziţii locative cu acuzativul (*în, lîngă, de la, către*), care au rol de precizare, aducând o informaţie suplimentară, necesară unei cât mai bune localizări (**Berolinum**: oraş de la Marchiia în Ţara Nemţască, p.72; **Ingolstadium**: oraş nemţăsc lîngă Dunăre, p.258; **Marpurgum**: oraş al Ţării Nemţeşti în ţînutul Hassiei în care este academie vestită, p.301 **Moguntia**: oraş nemţăsc lîngă apa Renus, p.313; **Ratisbona**[52]: oraş nemţăsc lîngă Dunăre, unde iaste peste Dunăre podul cel mare de piiatră, p.428; **Constantia**: oraş nemţăscu, cătră Helveţiia, p.127).

2.7.4. Sporadic, substantivul *oraş* lipseşte în glosarea termenului (**Augusta Tiberii**: Ratisbona, p.65). Uneori, Corbea oferă explicaţii, apelând la substantivul *nume*, însoţit sau nu de morfemul determinării definite (**Budoris**: nume de demult a lui Heaidelberg, p.78; **Segedonum**: numele de demult al Noribergăi, p.460; **Vindibonoa vel Juliobona**: numele cel de demult al oraşului nemţăsc Beciul, p.543). Există şi situaţii în care *oraş* apare alături de *nume*, rolul celui din urmă fiind unul lămuritor **(Juvanium**: oraş nemţăsc în numele cel de acum Salisburgum, p.275).

2.7.5. În general, substantivul *oraş* este nedeterminat, dar sunt şi situaţii, puţine la număr, în care este determinat definit (**Lupfurdum**: oraşul Misna în Ţara Nemţească, p.293; **Tulisurgium**: oraşul Braunsiuga în Ţara Nemţască, p.529) sau indefinit (**Monasterium**: un oraş în Vestfalia, p.315). O singură formă este diminutivată *orăşăl* (**Altorsium**: orăşăl în ţînutul domnilor norimbergheani..., p.33).

2.7.6. Am constatat că autorul îşi nuanţează frecvent definiţiile de dicţionar, evitând repetiţiile şi folosind, în situaţiile în care s-a putut, urbanonime sinonime, ceea ce este reprezintă un avantaj al unui om de carte din veacul al XVII-lea şi ilustrează bogăţia cunoştinţelor pe care le stăpâneşte (**Menium**: Magdeburgumul Saxonienesc, p.307; **Messonum**: Magdeburgumul, oraş în Ţara Nemţască, p.308; **Reginoburgum**: Ratişbona (oraş), p.432).

3. Faptele de limbă abordate în studiul nostru vor permite o înţelegere adecvată nu numai a toponimiei urbane nemţeşti din secolul al XVII-lea, ci şi a valorilor culturale europene pe care învăţaţii români încercau să le asimileze. La aceste principale aspecte, se adaugă şi observarea limbii întrebuinţate de Teodor Corbea, unul dintre primii noştri lexicografi care foloseşte, în definirea termenilor incluşi în paginile dicţionarului, cuvinte adecvate, ilustrând rigoarea ştiinţifică. Structurile sintactice alese pentru glosarea toponimelor sunt caracteristice epocii sale şi nu am remarcat abateri semnificative de la normele limbii române literare vechi.

3.1. Prin valorosul său lexicon, Teodor Corbea confirmă nu numai enciclopedismul său, ci şi reorientarea culturii române spre cea occidentală, care îi va asigura accesul la valorile unei civilizaţii de mult afirmate. Urbanonimele nemţeşti glosate se constituie, astfel, în puncte de reper pentru învăţaţii români transilvăneni care şi ei vor face un pas important, odată cu întoarcerea cu faţa spre Occident, în veacul al XVIII-lea.

[52] Vesi *supra* **Augusta Tiberii**.

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

Bibliografie

a) studii şi articole:
Creţu, Gr. (1905), *Cel mai vechiu dicţionar latino-românesc de Todor Corbea* (*Manuscript de pe la 1700*), extras, Bucuresci, Tipografia „Voinţa Naţională".
Dosoftei (2002), *Viaţa şi petreacerea svinţilor* (Iaşi 1862-1686), text îngrijit, notă asupra ediţiei şi glosar de Rodica Frenţiu, Cluj-Napoca, Editura Echinox.
Frâncu, Constantin (2009), *Gramatica limbii române vechi* (1521-1780), indice general de Alexandrina Ioniţă, Iaşi, Casa Editorială Demiurg.
Gherman, A. M. (2010), *Un umanist român: Teodor Corbea*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă.
Gherman, Alin Mihai (2004a), *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, Bucureşti, Editura Enciclopedică.
Gherman, Alin-Mihai (2004b), *Literatură română din Transilvania între preluminism şi preromantism*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă.
Gherman, Mihai (2000-2001), *Lexicografie şi gramatică în dicţionarul lui Teodor Corbea*, în *Dacoromania*, V-VI, p.161-164.
Gheţie, Ion (coord.) (1997), *Istoria limbii române literare. Epoca veche*, Bucureşti, Editura Academiei Române. (ILRV)
Graesse, Johann Georg Theodor (1909), *Orbis Latinus*, Berlin, Richard Carl Schmidt & Co, http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblatc.html
Graur, Al. (1972), *Nume de locuri*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.
Kruta, Venceslas (1993), *Les Celtes*, sixième édition corrigée, Paris, Presses Universitaires de France.
Jaccard, Henri (1906), *Essai de toponymie. Origine des noms de lieux habités et des lieux dits de la Suisse romande*, Lausanne, Georges Bridel & C^{ie} Éditeurs.
Radosav, Doru (2007), *Cultura românească din Transilvania în secolul al XVII-lea*, în Ioan-Aurel Pop et ali (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol. II (de la 1541 până la 1711), Cluj-Napoca, Academia Română & Centrul de Studii Transilvane, p.311-328.
Rădvan, Laurenţiu, (2012), *Oraşele din Ţările Române în Evul Mediu: sfârşitul secolului al XIII-lea - începutul secolului al XVI-lea*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".
Rezeanu, Adrian (2009), *Studii de toponimie urbană. Viziune diacronică*, Baia-Mare, Editura Universităţii de Nord.
Rigobert, Bonne (1783), *Recueil de cartes sur la géographie ancienne*, Paris, Éditions Lattré.
Rostaing, Charles (1965), *Les noms de lieux*, Paris, Presses Universitaires de France.
Seche, Mircea (1966), *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, vol. I (*de la origini pînă la 1880*), Bucureşti, Editura Ştiinţifică.
Thevenot, Émile (1972), *Les Gallo-Romains*, quatrième édition mise à jour, Paris, Presses Universitaires de France.

b) *dicţionare*:
Corbea, Teodor (2001), *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, ed. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Editura Clusium. [DLVI]

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)

Dasypodius, Petrus (1653), *Dictionarvm latino-germanicum et germanico-latinum*, editia nova, Francofvrti, Typis Matthaei Kempferi. [DLG]
*** (2008), *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicţionar al limbii române*, ed. Gh. Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române. [DVL]
Gaffiot, Félix (1967), *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris, Éditions Hachette. [DILR]
Guţu, G. (1983), *Dicţionar latin-român*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică. [DL-R]
Lemprière, John (1820), *A Classical Dictionary; Containing a Copious Account of All the Proper Names mentioned in Ancient Authors*, the Eleventh Edition, Corrected, London, T. Cadell and W. Davies. [LCD]
*** (1930), *Il „Lexicon Marsilianum", dizionario latino-romeno-ungherese del sec. XVII*, ed. Carlo Tagliavini, Bucureşti, Cultura Naţională. [LM]
Maior, Grigore (2001): *Institutiones Linguae Valachicae - Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum*, ed. Alin-Mihai Gherman, vol. I-II, Alba Iulia: Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia. [LCLV]
Pápai, Francisco Párisz (1767), *Dictionarium latino-hungaricum et hungarico-latinum*, Cibinii, Samuelis Sárdi Typographi. [DLH]
Szenci Molnar, Albert (1604), (*Dictionarvm latinovngaricvm opus novum et hactenvus nvsqvam editvum; Item vice versa: dictionarivm vngaricolatinvm, in quo præter dictionvm vngaricvm interpretationem latinam*, Noribergae, Procurante Elia Hvterro Germano (ediţie anastatică ulterioară, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990), https://www.google.ro/#q=albert+molnar+dictionarium+latinoungaricum+on+line&tbm=bks [DLU]

BDD-V459 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:40 UTC)